

BORSZÉKY GYÖRGY

Emlékezés Nagy Györgyre

MIÉRT HIÁNYZIK A MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ESZME ZÁSZLÓBONTÓJÁNAK
EMLÉKE A KÖZTUDATBÓL?

Kortársai közül a haladó eszmék hívei mindig nagy elismeréssel emlegették Nagy György nevét. Ady Endre 1911-ben Nagy György hódmezővásárhelyi folyóiratának, a Magyar Köztársaságnak a megjelenése után nyomban levélben üdvözölte: „Gyönyörűségem telik a Te bátorságodban. Bátor vagy s tarts ki, légy magyar, kulturális és székegy. Ha ezer cinikusságot ér is: ma már Veled vagyok.”

Egy-két hónappal később cikket ért róla, amelyben intette a magyar hírlapírókat: „ha csúfolják a magyar Provence-ot s Nagy Gyurkát, jusson eszükbe, ha tud, hogy a Marseillaise is provance-i, s hogy Nagy Györgynek – maholnap igaza lehet.” Amikor pedig Nagy György igazsága 1918 őszén bekövetkezett, Zilahy Lajos emlékezett meg a küzdelemről: Nagy György álma beteljesült címmel. Krúdy Gyula a köztársaság kiáltását követő héten Nagy György személyével foglalkozó többhasábos cikket jelentetett meg: „Nagy elégtétel jár ennek a kigúnyolt prófétának... Ha valamikor festményben örökítik meg november 16-át, mint egykor a királyok megkoronázását, egyik festőnek való figura a képen Nagy György alakja. Ez a figura számos őssel rendelkezik abban a fantasztikus arcképcsarnokban, amint a magyar történelmet elképzeljük. Lobogó hajával, pásztortűz-tekintetével, lelkes homlokával ott látható Dózsa György máglyája körül. De nem esik messzire rajongó kurucok arcképeitől sem, akik külsejükben is nagy jó urunkat utánozták. Rokona azonban a márciusi ifjúságnak is: lobogása, rohanása, összeesküvő kedve, magyaros ruházkodása, fantasztikus szónoklása és újság-szerkesztése érthetetlen volt a modern magyar előtt, aki oly messze eltávolodott őseitől, hogy már az összeesküvésért sem tudott rajongani... Igaz, hogy korán jött Nagy György. Nem volt szokásban az országban a tisztesség.”

Nagy György halálakor Jászi Oszkár a bécsi emigrációban írt nekrológot: „Alattomos betegsége, a kétségbeesett harca az elvetemült és galád uralommal korán döntötték sírba ezt a bátor, melegszívű és tiszta jellemű székely vitézt... És most kiesett a kard nemes és tiszta kezéből... s nem fogja tovább lázas ajakkal sutogni az eljövendő magyar köztársaság himnuszát. Ámde alakja példaadó marad. Egy jobb és becsületesebb korszak emlékéit a vezető magyar erkölcsi értékek pantheonjába fogja helyezni.” Károlyi Mihály emlékiratában gondol vissza rá: „A forradalom legnemesebb szereplőire gondolva, meg kell emlékezmem Nagy Györgyről, az új Magyarországnak erről a lelkes és fennkölt érzésű fiáról. Nagy György volt Magyarországon a köztársaság eszméjének legelső előharcosa, még a háború előtti időkben, amikor a köztársaság szót jóformán ki sem merték ejteni... Nagy György volt az, aki megtörte a jeget Magyarországon és kibontotta a köztársasági eszme lobogóját... Nagy szomorúsággal töltött el, amikor en-

* Írói név, a szerző Nagy György Kanadában élő fia.

nek a derék, igaz embernek a haláláról értesültem. Gondolatban elküldöm szeretetemnek virágait távoli sírjára.” Itthon Juhász Gyulának, Anna költőjének, a fehérterror napjaiban is volt bátorsága leírni: „Valami vigasztalót és fölemelőt, valami békítő és megnyugtatót keresek ebben a nyomorúságos és gyalázatos világban és ezt egy frissen hantolt síron találok meg, amely alatt a nagypéntekre kiszenvedett szegény magyar mártír rajongó pihen és álmodik tovább: Nagy György, Petőfi és Kossuth eszméinek rendületlen és törhetetlen hőse.” És még évtizedekkel később a nyugati emigrációban Zilahy Lajos „szép és nagy magyar embernek” nevezte, Márai Sándor pedig elismeréssel emlékezett vissza „lelkes és őszinte köztársasági hitvallására.”

Rövid pályafutása

Nagy György életében jól ismert politikus volt. Rendkívül rövid, alig másfél évtizedre terjedő pályafutása alatt jellemző volt rá az elszántság, ahogy mindenkor szembezállt a hatalommal és annak kiszolgálóival, akkor is, ha harca reménytelennek tűnt. „Az vagyok, aki voltam és az leszek, aki vagyok” – írta 1912-ben, nem éppen jó ajánlólevél a politikai arénában, de egyben kulcs a megalkuvás nélküli Habsburg-ellenességének. Uralmukat hazánk négyszáz éves balsorsának tekintette. Törekvése mindenkor a nemzeti, demokratikus és társadalmi igazságérzettel átszőtt független magyar köztársaság megvalósítása volt, és a célkitűzése változatlan maradt a monarchia idején, az őszi-rózsás forradalom hónapjai alatt, a proletárdiktatúra során és a Horthy korszakban. Többre becsülte a tölgyfa egyenességét még a viharban is, mint a nádszál ide-oda való hajladozását. Az már nem reá, hanem a korra jellemző, amelyben élt, hogy Tisza István, Kun Béla és Horthy Miklós rendszere – ha másban nem is, de abban egyetértett, hogy a Nagy György által vezetett köztársasági mozgalmat minden eszközzel el kell fojtani, mint a hatalmukra veszedelmessé válható megmozdulást. Mindez mulatságos lehetne, ha nem lenne olyan szomorúan jellemző hazánk akkori történelmére.

Mert lényegében mi is történt? Nagy Györgyöt, akit 1906-ban, alig huszonhat éves korában, a csíkszentmártoni kerület függetlenségi párti programmal küldött a képviselőházba, ahol hamarosan feltűnt Bécs-ellenes politikájával, 1910-ben a szokottnál is vadabb munkapárti választási terror – a függetlenségi párti képviselők zömével együtt – „kigyilkolt” az országgyűlésből. Ezt követően sepsiszentgyörgyi ügyvédi irodáját a központibb fekvésű Hódmezővásárhelyre helyezte át, és ott 1911-ben megindította Magyar Köztársaság című folyóiratát, amelyben hazánkban elsőnek hirdette meg a független demokratikus magyar köztársaság eszméjét, majd egy évvel később Budapesten megalakította az Országos Köztársasági Pártot. Az egyre terjedő köztársasági mozgalmat Tisza István – Ferenc Ferdinánd felhívására – olyan visszamenő hatályú büntető törvénnyel tiltotta be (1913. évi XXXIV. tc.), amely a pesti egyetem akkori büntetőjogi tanára szerint kegyetlenebb volt még a cári Oroszország hasonló törvényénél is, amikor a köztársasági mozgalomban való pusztán részvételt is öt évig terjedhető fogházzal rendelte büntetni. Nyilván úgy vélte, hogy legjobb a csecsemőt már bölcsőjében megfojtani, mint politikus jól tudta, hogy a mindent elsöprő árvizek apró csermelyből indulnak el. Az esküdszéki eljárást ugyancsak eltörölt jogszabályt követően a büntető bíróság el is ítélte Nagy Györgyöt, aki erre válaszul pártját Országos Kossuth Lajos Pártra, lapját Kossuth Lajos Lapjára keresztelte át. A csak nevében új párt a köztársaság nyílt követelése helyett a köztársasági mozgalmat tiltó törvény eltörlését tűzte programjára, de demokratikus célkitűzései (általános, egyenlő, titkos választójog, teljes saj-

tőszabadság, az egyesülési és gyülekezési jog biztosítása, stb.) valamint szociális követelményei (progresszív adórendszer, ingyenes népoktatás és igazságszolgáltatás, stb.) azonosak voltak a betiltott párt programjával, sőt a földbirtokreform meghirdetésével egy lépéssel még tovább is ment. A mozgalmat az első világháború kitörése hamarosan derékba törte, amikor a tagok jelentős részét soron kívül hívták be katonai szolgálatra.

Az 1918-as forradalom idején, miután október közepén Nagy György ismét életre hívta a Köztársasági Pártot és sorozatos tüntetéseket vezetett a köztársaság kikiáltása érdekében, természetesen látszott, hogy vezető szerep vár rá. Károlyi Mihály azonban, aki eredetileg Károly király számára kívánta megőrizni a trónt és csak kényszerűségből vállalta a köztársaságot (felesége azt írta hűgának, hogy „a köztársaság kikiáltásának elhangzása rettenetes lelki küzdelmébe került Mihálynak”), a republikánusokat, élén Nagy Györggyel, érthetően kihagyta az általa vezetett első köztársasági kormányból, amely egyébként személy szerint azonos volt azzal, amely alig két héttel korábban hűségesküvet fogadott a királynak, miközben a köztársasági elnökség betöltetlen maradt. Így Nagy Györgynek be kellett érnie azzal, hogy ő terjesztette be a kétszázévezres ünneplő tömeggel körülvett országházában a köztársaság kikiáltására vonatkozó – egyhangúlag elfogadott – néphatározatot, majd a Köztársasági Függetlenségi Párt alelnökségével, ez a párt Károlyi javaslatára a Köztársasági Párt és a Károlyi Párt egyesüléséből 1918. decemberében jött létre. Az 1919. eleji második köztársasági kormány idejére viszont a szocialisták kerültek – részben Károlyi gyengesége miatt – túlsúlyba, így Károlyi most rájuk támaszkodott. Nagy Györgyre tehát, aki Károlyit üdvözlő újévi beszédében nyomatékosan mutatott rá a növekvő bolsevista veszélyre, ismét csak nem került sor.

Mikor a proletárdiktatúra valamennyi polgári pártot hatalmi szóval törölt el, ő jobbnak látta elhagyni Budapestet és egy pestkörnyéki házban húzódni meg. Ki tudja, hogy mi várt volna rá, ha tovább tart Kun Béla rémuralma? Az azt követő Horthy rendszer, rövid türelmi idő után, elkezdte a Köztársasági Párt üldözését, a házkutatásokat, a le tartóztatásokat és Nagy György ellen is bűnvádi eljárást indított a Kossuth mauzóleumnál tartott „lázító” beszéde miatt. Csak betegsége, majd halála mentette meg a börtönbüntetésről, amit utóbb helyettesére szabtak ki.

Nagy Györgynek 1923-ban – 43 éves korában – bekövetkezett halálát követően a magyar köztársaság eszméje – amely az 1946-os rövid fellángolásban inkább csak nevében volt azonos – több mint hat évtizedre sírba szállt.

A történészek ítélete

Ilyen politikai háttérrel Nagy Györgynek nem lehetett nagy sikere azoknak a történészeknek a körében, akiknek vitorláit általában a hatalmi szelek duzzasztották, és legismertebb reprezentánsuk arról volt nevezetes, hogy megtalálta az utat a ferencjózsefi Burg napsütéses árkádjai alól a sztálini Moszkva magyar követségének vaspántos komor kapujáig. A Horthy-korszak történészei a legegyszerűbb és egyben a leghatásosabb módszert választották: a köztársasági eszme magyar úttörőjére ráborították a hallgatás bűráját. Nem szidták, csak éppen nem beszéltek róla, üldözöttből nem létező személyllyé varázsozták. 1945-ben egy-két cikkben emlegették a nevét, azután Rákosi marxista emlékün nevelkedett „történelemtudósai” – a rosszemlékű Andics Erzsébet útmutatása nyomán – folytatták a hallgatást.

Nagy György neve először a Kádár korszak elején merült fel, még hozzá nem is otthoni folyóiratban, hanem 1957-ben a kolozsvári Korunkban. Kristóf György történész cikkében elismeréssel emlékezett meg előbb képviselősege alatti szerepéről, majd az általa alapított Köztársasági Pártban kifejtett tevékenységéről. Erre már otthon is felfigyeltek. Dolmányos István nyomban válaszolt a Századokban és egy-két elismerő szó mellett súlyosan megróttta Nagy Györgyöt, nem is nacionalizmusa, hanem egyenesen „sovíniszta magatartása” miatt, és ezt a vádját a Kristóf Györggyel folytatott későbbi cikkpárbajban is fenntartotta. A vád, habár tompítottan, de jelentkezett Bónis György „Nagy György és az 1914 előtti köztársasági mozgalom” című művében is, amely először foglalkozik részletesen Nagy György pályafutásának első évtizedével. A könyvben a részletek leírása többnyire pontos, a lényeg felölélő, könnyen lehetséges, hogy az elmarasztaló észrevételek és bíráló jelzők előfeltételei voltak az 1962-es (!) akadémiai kiadásnak.

Bónis tanulmányával megtört a jég. Ettől kezdve a századunk első negyedét tárgyaló minden jelentősebb munka kisebb-nagyobb mértékben foglalkozik Nagy György szerepével. A főbenjáró bűn, a pejoratív értelemben vett nacionalizmus vádja a népi demokráciában azonban fennmaradt. A szerzők nem kívánták tudomásul venni Nagy Györgynek már 1906-ban, a képviselőházi szűzbeszédében hangoztatott elvét, hogy politikája „a szeretet, az igazságosság és a demokrácia politikája, amely egyforma jogot biztosít minden állampolgárnak és így nem engedi meg a nemzetiségek elnyomását, de azok szupremáciáját sem”. A bírálók előszeretettel emlegetik a román képviselőkkel folytatott összecsapásait, de szavuk sincs arról, hogy Popovici és Maniu, a magyar parlament román vezérei Ferenc Ferdinánddal fogtak össze, hogy egy bécsi központi kormány felügyelete alatt hazánkat hat tartományra osszák és azt is elhallgatják, hogy a Bukarestből szított irredentizmus, amelynek leghívebb szószólói a magyarországi román papnevelő intézetek tagjai voltak, már nem önkormányzatot, hanem Erdélynek Romániába való bekebelezését követelte. Nagy György, aki nemcsak Csíkszentmártonnak, hanem az egész székelység képviselőjének tartotta magát, nem lett volna az, aki volt, ha mindez előtt behunyta volna a szemét. Nem is meglepő, hogy az 1913-i pártprogramban Erdélyben nagyszabású állami telepítést javasolt, valamint a gyakran mellőzött ottlétők érdekében nagymértékű iparosítást, mert „ha elvesz Erdély, utána vész Magyarország” hangsúlyozta a program.

A Kádár diktatúra puha korszakának beköszöntésével érkezett el az ideje annak, hogy Nagy György nevét erősen bíráló jelzők nélkül is leírhatták. Pölöskei Ferencé, a pesti egyetem legújabb kori magyar-történelem tanszékének tanáráé az érdem, aki előbb különböző tanulmányaiban csak néhány szóban említi meg elismerően Nagy Györgyöt, utóbb történészüléseken, Hódmezővásárhelyen majd Budapesten előadást tart róla, és két tanulmányban is elemzi, hogy mi volt az oka annak, hogy „a nagy munkabírású, kivételes szervezőképességgel és ragyogó szónoki erényekkel rendelkező” Nagy György máig sem foglalhatja el méltó helyét a magyar nemzet panteonjában? Végül ezt követőleg nemcsak könyvet ír a magyar köztársasági eszme történetéről, amelyben két fejezetet szentel Nagy György politikai küzdelmének, hanem a századunk történelmével foglalkozó új egyetemi tankönyvben ugyancsak kiemeli tevékenységét. Időközben Horváth András is megjelenteti „A republika álmodója: Nagy György” című monográfiáját, az első, sajnos kispéldányszámú, művet amely Nagy György pályafutásának egészét felöleli. Mindazonáltal Nagy György szerepe, az arra hivatott szervek felvilágosító tevékenységének hiányában máig jobbra csak a történészek körében ismert.

Neve a köztudatban

Valószínűnek látszott, hogy a Magyar Köztársaság 1989-ben történt kikiáltásával érkezik a köztársasági eszméért küzdő Nagy Györgynek a hivatalos elismerése is és neve végre bevonul a magyar történelem mindenki által ismert lapjaira. Volt is valamilyen előrehaladás, de a hódmezővásárhelyi utcaelnevezés, a Csoóri Sándor beszédével felavatott ottani dízsírhely, valamint az emlékszoba, amelyet Szabad György, az országgyűlés történelem-elnöke nyitott meg és a Göncz Árpád köztársasági elnök által leplezett dombormű, valójában csak helyi szintű elismerést jelentett és a budapesti lakóházon emelt emléktábla is jóformán észrevétlen maradt.

Fővárosunkban – amelyben egyes koroktól függően már volt Wekerle Sándor utca és Gömbös Gyula út, meg Szamuely Tibor utca és Szakasits Árpád út, de se a magyar függetlenség bajnokának Justh Gyulának, se a népek megbékélését hirdető, Erdély-féltetésében keleti Svájcra álmódó Jászi Oszkárnak, de még Horthy legtisztességesebb miniszterelnökének, az önfeláldozásban páratlan Teleki Pálnak egyetlen rendszerben sem futotta meg utcácskára sem – természetesen Nagy Györgynek sem jutott hely az utcanevek sorában, mint ahogy semmiféle közintézmény vagy iskola sem viseli nevét. Kárpótlásul (?) Budapest főpolgármestere 1993-ban a köztársasági elnök jelenlétében, de feltehetőleg rendezési hiba folytán alig egy-két tucat érdeklődő előtt, Vajdahunyad városligeti várával szemközt emlékfát ültetett és emlékpadothoz állított Nagy György tiszteletére. Neve a főpolgármesteri meghívón helyesen „republikánus politikus” megjelöléssel szerepelt, de a kópádon a vésés már „a századelő liberális politikusanak” nevezi, noha Jászi a már említett nekrológiájában – a Károlyi-per védői szerepére utalással – éppen azt emelte ki, hogy „roskadozó testének minden energiáját és megvakuló szemének utolsó sugarait az elűzött köztársasági elnök szolgálatába helyezte, olyan időkben, amikor az egész liberális és szocialista ellenzék vagy hallgatott vagy együtt üvöltött a farkasokkal”. A felirat helyesbítésére vonatkozó többszörös kérelem mindeddig süket fülekre talált.

Ha valaki a magyarozatát keresné annak, hogy Nagy György háttérben hagyásának mik lehetnek az okai, két feleletet is találhat erre. Eltekintve attól, hogy a közérdeklődés manapság a gazdasági kérdések körül forog, a politikai légkör sem kedvez a köztársasági múlt emlékeinek. A magát harmadik magyar köztársaságnak nevező mai köztársaságunk két olyan elődre tekint vissza, amelyek nem túlságosan népszerűek. Kétségtelen, hogy mind az 1918-as, mind az 1946-os köztársaság más-más okokból ugyan, de rövidesen kommunizmusba torkollott, és egyiknek sem volt ideje, hogy igazi színeit megmutassa, célkitűzéseit megvalósítsa. Mindkettő az elődök által könnyelműen (bűnösen?) vállalt háború elvesztésének súlyos batyuját hordozza a vállán, mindkét esetben olyan vezetőkkel az élen, akik eleinte maguk sem lelkesedtek a köztársasági gondolatért és inkább csak a kényszerűségnek engedtek. A nehézségekhez járult, hogy mindkét köztársaság idején az ország részben vagy egészben idegen megszállás alatt állt, ami a vezetők akcióképességét nagymértékben befolyásolta és a közhangulatot is rontotta. Érthető tehát, hogy az igazi köztársasági eszme, a kossuthi gondolat népszerűsítésének hiányában társadalmunk a mai köztársaságot mint természetet elfogadta ugyan, de azt minden lelkesedés nélkül tette, vagy ahogy azt a korábban Franciaországban élt, köztársasági érzelmű Kende Péter politológus is megállapította: „nem különösen boldog tőle. Még az sem biztos, hogy a polgárok többsége tudja, hogy hazájuk köztársaság, illetve, hogy emberi és politikai jogosítványok tekintetében – ez a pusztá elnevezé-

sen túl – milyen fontos következményekkel jár.” – Így kerülhetett sor arra, hogy a világszerte több köztársasága között a miénk az egyetlen, amely címerében hivalkodóan királyi koronát mutat fel, helyett, hogy a haza függetlenségét is jelző kardos bábérkoszorús Kossuth-címer lenne a szimbóluma, ahogy azt az ötvenhatos forradalom is követelte.

A tartózkodó hangulatot nagymértékben fokozza, hogy amíg a köztársaság hívei csendben végzik a munkájukat, addig pénzt és fáradságot nem kímélve erőteljesen folyik a Habsburg-propaganda, amely csalétekül hirdeti, hogy uralmuk alatt sértetlenül állt a történelmi Magyarország, mélyen hallgatva viszont arról, hogy Trianon elsősorban éppen a Habsburg dinasztia rosszul felfogott érdekében indított és a magyarság érdekében merőben ellentétes első világháború elvesztésének volt a tragikus következménye. Csoda-e, hogy az osztrák-magyar monarchiának és elsősorban a Habsburgoknak a dicséretét zengő könyvekkel – jellemző példája a Frigyes főhercegről és családjáról írt díszkiadású munka – és cikkekkal táplált, a volt sokezerholdas „magyar főnemesek” budapesti világtalálkozóival szórakoztatott, valamint a köztársaságot makacsul ellenző és elkötelezetten Habsburg-barát hercegprímás arcképét ábrázoló bélyeggel ellátott népeségnek megzavart ítélőképeségű része már-már elhiszi, hogy a törvényes miniszterelnököt és az aradi tábornokokat kivégeztető Ferenc József alapján véve jószágos uralkodó volt, és az 1849-es, meg az azt követő évek sorozatos kivégzései – ha ugyan egyáltalán tudnak erről – mindössze ifjúkori botlásának tekinthetők? Ezért történhetett meg, hogy Makó, valaha a függetlenségi gondolat bástyája, Justh Gyula városa, a Köztársasági párt 1913-as közgyűlésének színhelye, a közelmúltban díszpolgárrá avatta a se Ausztriában, se az Európai Közösségben nem túlságosan népszerű Ottó von Habsburg osztrák főherceget, aki immáron fiával, pompás fehér autóján járja az országot – egy újkori mesebeli királyfi módjára. Hívei, úgy hírlík, nem kis elbizakodottsággal már „magyar királyi köztársaságnak” nevezik mai köztársaságunkat. Ilyen körülmények között már nem is meglepő, hogy a főherceg, aki állítólag már huszonnyolc díszpolgársággal dicsekedhet köztársaságunkban, az emlékezők szerint Kossuth Lajos hárommal kevesebbel is beérte, azt is követelte, hogy a magyar köztársasági elnök ne az érvényes Alkotmányra, hanem a szentkoronára tegye le „alkotmányos” esküjét. Ugyanakkor egyetlen szerv, társaság, egyesület, alapítvány sincs a hazában, amely felvállalta volna a demokratikus, független köztársaság eszméjének népszerűsítését. És sajnos úgy tűnik, hogy Göncz Árpádnak, első republikánus szívű köztársasági elnökünknek sincs eszébe erre a vezető pártok támogatásának hiányában. Pedig nyilván ma is igaz, amit Nagy György állított, hogy „a köztársasági államforma kérdése nem pusztán közjogi kérdés, hanem az új társadalmi, gazdasági, szociális berendezkedésnek is gyűjtőneve”.

És ha mindez nem lenne elegendő magyarázata a Nagy Györgyről való hallgatásnak, akkor ott van politikai életünk félelmetesen szomorú megosztottsága. Az egyik oldalon nem is kevés a száma azoknak, akik a „régirend” hívei, akik olvasmányaik nyomán nosztalgiaival gondolnak vissza a „szép időkre”, amikor a Szabadság hidat még Ferenc József hídnak, a Bartók Béla utat Horthy Miklós útnak nevezték. Az ő szemükben Nagy György rendbontó, izgága forradalmár volt, aki a tiszta választójog, a radikális földreform, a progresszív adózás, az ingyenes népoktatás és igazságszolgáltatás stb. hirdetésével megzavarta a „mézizű békét”, és ami még súlyosabb vád, részt vett az őszirózsás forradalomban, márpedig ők nem kedvelik „a pacifizmusában az ország védelmére megfélemlítő Károlyi-féle vircsaftot”. Azok, akik megkérdőjelezzik Nagy György hazafiságát, nem tudnak arról, vagy nem akarnak tudni róla, hogy ő a betiltás

után újra életrehívott Köztársasági Párt elnökeként 1918 novemberében nemcsak a „nemzeti köztársaság” elnevezést javasolta (eredménytelenül), hanem az ország fegyveres védelmét is követelte a rátörő román erőkkel szemben. 1919. január 19-én pedig, miután gyűjtőhatású beszédet mondott a Székely Nemzeti Tanács ülésén, Erdély megmentése érdekében tüntetést vezetett, amelyet a későbbi tanácsköztársaság terror-különítményeinek a magvát alkotó tengerész-nemzetőrség vert szét. Az már csak a kép teljességéhez tartozik, hogy utóbb Károlyi is – igaz, hogy elkésve – fegyveres ellenállást helyezett kilátásba és az ország integritását sértő jegyzéket visszautasította.

A politikai spektrum másik szélén viszont éppen az a kifogás, hogy Nagy György túlságosan hazafias volt, aki a nemzet jogait az általános emberi jogok fölé helyezte. Így – nézetük szerint – egy alacsonyabb rendű eszmét képviselt egy magasabb rendűvel szemben. Az emberi szabadságjogoknak ezek a bajnokai figyelmen kívül hagyják azt a közismert és Illyés Gyula által is emlegetett tényt, hogy ellentétben bizonyos hazai jelenséggel, az emberi és nemzeti szabadságjogok együttes védelme volt mindenkor a haladás élcsapatának világszerte a hagyománya. Nem az egyik vagy a másik, hanem a kettő ötvözete. Úgy, ahogy azt Nagy György is vallotta: „a mi radikalizmusunk minden ízében magyar, nemzeti radikalizmus. A mi ideálunk több mint egy boldog ország, ideálunk egy boldog Magyarország.”

Ennek a kétféle ellentétes felfogásnak az eredménye az, hogy Nagy György, akit élete folyamán az uralkodó rendszerek hol túlságosan hazafiasnak, hol túlságosan demokratának, hol túlságosan szociálisnak tartottak, ha nem is éppen ebben a sorrendben, manapság egyik oldalnak sem a szívégye. Egyetlen vigasza marad: nemcsak az Istennek, de a történelemnek is megvannak a maga malmai, amelyek lassan, de biztosan őrlnek. Amint beköszönt az a tisztultabb felfogású boldogabb kor, amely nem vagylagosan, hanem együttesen tűzi zászlajára a hazafiságot, a demokráciát és a társadalmi igazságérzetet, valamint a nemzeti és az emberi szabadságjogokat, Nagy György neve ismerősebben és nagyobb megbecsüléssel fog csengeni, mint azoké, akik az elfogult vagylagosságnak, a minden más nézetet elítélő kizárólagosságnak az odaadó hívei.

És akkor tágra nyílnak a nemzet panteonjának kapui, hogy befogadják végre Nagy György emlékét...

FONTOSABB FORRÁSMUNKÁK

- PÉTER LÁSZLÓ: *Ady nálunk*. Somogyi-könyvtár kiadó, Szeged, 1977.
 KRÚDY GYULA: *Pesti levelek*. Magvető Kiadó, Budapest, 1963.
 KÁROLYI MIHÁLY: *Az új Magyarországért*. Magvető Kiadó, Budapest, 1968.
 JÁSZI OSZKÁR: *Nagy György ravatalára*. Bécsi Magyar Újság, 1923. márc. 30.
 KRISTÓF GYÖRGY–DOLMÁNYOS ISTVÁN: *Vita Nagy Györgyről*. Korunk 9. sz., Kolozsvár, 1957., Századok 5–6. sz. 1957., Századok 4. sz. 1960., Századok 1. sz. 1963.
 BÓNIS GYÖRGY: *Nagy György és az 1914 előtti köztársasági mozgalom*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962.
 HORVÁTH ANDRÁS: *A republika álmodója: Nagy György*. Közművelődési Információs Vállalat, Budapest, 1992.
 PÖLÖSKEI FERENC: *A köztársasági eszme története Magyarországon*. Cégér Könyvkiadó, Budapest, 1994.
Magyarország története. Egyetemi tankönyv, 1918–1990, Korona Kiadó, Budapest, 1995.